

ДИСЕМИНАЦИЈА НАУЧНИХ ИНФОРМАЦИЈА И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМ

Сажетак: Отворени приступ научним информацијама и изградња институционалног репозиторијума у отвореном приступу неходни су за развитак науке и дисеминацију научних информација. Аутор рада покушаће да објасни значај институционалних репозиторијума и њихов допринос развоју и дисеминацији научних информација. Говориће о плановима наше земље која ће у оквиру Темпус пројекта „Нови библиотечки системи на универзитетима Западног Балкана“, успоставити репозиторијум докторског дисертација и радова професора са Београдског, Нишког и Крагујевачког универзитета. Изградња институционалних репозиторијума свакако је веома важна за академску заједницу. Наиме, репозиторијуми помажу прикупљању целокупне продукције одређене институције, обједињују садржај, утичу на кумулативност и сталност садржаја и отворени су и интероперабилни за размену садржаја. Изградњом репозиторијума на универзитетима и научним институтима прикупљају се резултати научног рада настали у оквиру једне институције који сведоче о њеном квалитету и продуктивности у једном омеђеном временском периоду.

Кључне речи: институционални репозиторијуми, високошколске библиотеке, докторске дисертације, научне информације, дисеминација научних информација

1. Увод

Са појавом интернета и са његовом употребом истраживачима је било једноставније и лакше проналажење и коришћење научних резултата колега широм света. Развој научне комуникације је убрзан у смислу пораста приступа научној литератури и њеном даљем дистрибуирању. Обиље информација у онлајн приступу захтева и предуслове за њихово претраживање и коришћење. За проналажење и груписање информација неопходно је одвојити довољно времена што данас и није тако једноставно јер истраживачи желе информацију у што краћем временском року. Због тога је неопходно да претраживачи који се користе у проналажењу информација буду брзи и ефикасни, и да се једним захтевом за претраживање обухвати што више релевантних извора. Та потреба за истовременим претраживањем више извора довела је до стварања репозиторијума у отвореном приступу.

2. Дефиниција репозиторијума и отвореног приступа

Институционални репозиторијум¹ може се дефинисати као „дигитални архив оригиналних резултата интелектуалних радова професора, студената и осталих запослених једне институције из различитих области ... важан су показатељ квалитета рада институције...“.² Основни циљ и смисао ИП-а је да се прикупи и сачува целокупна интелектуална продукција институције на једном месту као и да се омогући њено слободно коришћење унутар и изван институције.

Институционални репозиторијуми представљају збирке научно-истраживачких радова које прикупља, чува и дисеминира једна институција. Садржај репозиторијума је увек дигитални, без обзира на то да ли је реч о изворно дигиталном материјалу или о материјалу који је накнадно дигитализован. Универзитети могу у своје збирке укључивати разноврсне материјале попут: чланака из часописа, препринтова или постпринтова, дигиталних верзија магистарских теза и докторских дисертација, као и разна предавања, курсеве, тестове, и сл.

Предности универзитетског репозиторијума су следеће:

1. повећавање глобалне видљивости једне образовне институције;
2. прикупљање садржаја на једној локацији;
3. омогућавање отвореног приступа истраживачким радовима који су самоархивирани;
4. складиштење и чување и других институционалних садржаја укључујући и непубликоване материјале.

У раду ћемо се бавити пре свега ИП-а који су оријентисани на прикупљање, чување и дисеминацију докторских дисертација. Намењени се пре свега академској популацији, професорима, истраживачима и студентима. Ради једноставнијег, бржег и лакшег коришћења неопходно је да се налазе у отвореном приступу. Институционални репозиторијуми захтевају неопходну и континуирану финансијску подршку институције, јер су трошкови успостављања репозиторијума и његовог одржавања веома високи.

Идеја о отвореном приступу научним информацијама и то првенствено чланцима у научним часописима датира још од 2002. године. Могућност онлајн читања и приступ научним чланцима омогућено је појавом интернета. Прва значајна међународна иницијатива о слободном приступу била је Будимпештанска иницијатива из фебруара 2002. (Budapest Open Access Initiative).³ Ова иницијатива дефинисала је отворен приступ као слободан и неограничен приступ онлајн чланцима, првенствено у научним часописима.

¹ У даљем тексту користићу скраћеницу ИП.

² Johnson, Richard K. 2002. Institutional Repositories: partnering with faculty to enhance scholarly communication. *D-Lib Magazine*, Vol. 8, no 11. Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/november02/johnson/11johnson.html> [20. 12. 2012.]

³ <http://www.opensocietyfoundations.org/openaccess/read> [20.01.2013.]

Дакле, свако ко има приступ интернету, било где у свету може да чита, преузима, чува, штампа и користи дигитални материјал у отвореном приступу, са једном стриктном обавезом да коректно цитира аутора и извор одакле је дело преузето. Ова иницијатива препоручила је две стратегије: самоархивирање и изградњу институционалних и дисциплинарних репозиторијума као и слободно доступне научне часописе.

Након ове уследиле су још две иницијативе: Изјава о објављивању са слободним приступом из Бетезде, из јуна 2003. (Bethesda Statement on Open Access Publishing)⁴, и Берлинска декларација о слободном приступу знању у природним, друштвеним и хуманистичким наукама из септембра 2003. (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities).⁵ Берлинска декларација је веома важна за успостављање Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду. Наиме, новембра 2012, ректор Београдског универзитета, проф. др Бранко Ковачевић потписао је Берлинску декларацију и тиме се Београд придружио осталим потписницима, њих 340 до сада. Универзитет у Београду залаже се да резултати научно-истраживачког рада буду доступни читавој научној заједници. Мишљење Универзитета је да истраживаче треба охрабривати да објављују радове у отвореном приступу и давати им подршку да публикације у отвореном приступу буду признате приликом унапређивања аутора и вредновања њиховог научног доприноса.⁶ Потписивање Берлинске декларације о слободном приступу знању у природним, друштвеним и хуманистичким наукама било је важно за Универзитетску библиотеку и учеснике у Темпус пројекту, јер је то истовремено пружало подршку ректора и Универзитета за успостављање Дигиталног репозиторијума.

3. Функције репозиторијума

Сваки репозиторијум има много функција, а овде ћемо истаћи неколико најзначајнијих.

Једна од битних функција система, ако не и најважнија, институционалног репозиторијума је функција давања дозволе или одобравања материјала који желимо да похранимо у репозиторијум. Да би се документа похрањивала и чувала у репозиторијуму неопходно је да се испуне неки услови, пре свега из домена ауторских права. Ако похрањујемо неки докуменат или објекат у репозиторијум морамо бити власници његових ауторских права или имати одобрење власника. Сва документа која се налазе у јавном домену могу се похрањивати у репозиторијум без дозволе аутора. Документ је у јавном домену у неколико случајева и то ако му је истекла правна заштита, ако је изостала правна заштита (односи се на дела која су настала пре доношења закона у

⁴ <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> [20.01.2013.]

⁵ http://www.unilib.bg.ac.rs/vesti/berlinska_deklaracija/Berlinska_deklaracija.pdf [20.01.2013.]

⁶ http://www.unilib.bg.ac.rs/vesti/berlinska_deklaracija/Berlinska_deklaracija.pdf [20.12.2012.]

тој области) или ако постоји одрицање од правне заштите (то је случај нпр. у Америци где су сва владина документа јавно власништво). Ако институција није власник ауторских права одређеног документа или нема дозволу аутора на располагању су јој три могућности :

1. не сме да похрањује документа,
2. не сме да их похрањује у целини него само до нивоа апстракта или
3. сме да их похрањује али мора да ограничи приступ документу.

Власник ауторских права директно одређује права корисника кроз одређене лиценце. Он депонује документа и склапа уговор са институционалним репозиторијумом у коме се дефинишу њихови међусобни односи. Лиценца која се највише користи у репозиторијумима па и у овом нашем је *Creative Commons* која се означава и као СС лиценца. У Дигитални репозиторијум универзитета уграђено је 8 опција лиценци: 6 модула СС лиценци, *Ауторство 3.0 Србија*⁷ (CC BY 3.0), GNU (General Public License), општа јавна лиценца за софтверска и друга слободна дела и опција без лиценце.

Неопходно је да сваки репозиторијум има и редакциони одбор, као и уреднике који воде рачуна о нивоу и квалитету садржаја који се поставља у дигиталну збирку.

Сваки похрањени документ у репозиторијуму мора имати своје припадајуће метаподатке. Углавном сви документи садрже исте или сличне податке помоћу којих се могу идентификовати наслов дела и аутор. Осим тога могу да садрже апстракт и кључне речи, описне елементе али они нису обавезни. Системски се додељују административни метаподаци који укључују датум и време постављања у депозит као и идентитет креатора документа тј. онога ко је поставио садржај.

Неопходно је да у сваком репозиторијуму постоји систем контроле приступа дигиталном садржају. Врсте приступа зависе од лиценце за коју су се определили аутори приликом давања сагласности о постављању њихових докумената у репозиторијум. Приступ се може ограничити само на неколико особа нпр. из колектива, некада на све запослене у академској институцији, факултету или институту, а некада приступ може бити дозвољен свима. За коришћење репозиторијума неопходно је регистровање, корисничко име и лозинка коју контролише систем администратор. Приступ Федри, тј. Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду је слободан јер се овај репозиторијум налази у отвореном приступу. Претраживање је доступно свима и коришћење, али ако желите да похраните неки свој документ или научни рад морате се обратити Универзитетској библиотеци да би се регистровали и добили корисничко име и лозинку. И у ситуацији када је садржај репозиторијума у отвореном приступу, мора се водити рачуна о томе да само ауторизоване особе могу да додају, бришу, одобравају и едитују материјал у институционални репозиторијум.

Веома битна функција репозиторијума је и поседовање одговарајућих претраживача. Алата за претраживање садржаја морају бити софистици-

⁷ http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/deed.sr_LATN [20.12.2012.]

рани како би корисницима омогућили лако и брзо проналажење жељеног садржаја. Претраживачи треба да омогуће претраживање кроз различита поља метаподатака, по различитим параметрима, укршање параметара као и претраживање пуних и сродних текстова докумената.

Дистрибутивна функција репозиторијума је уско повезана са функцијом контроле приступа и функцијом алата за претраживање. Шта то у ствари значи? Када корисник пронађе жељени документ систем институционалног репозиторијума мора имати механизам који ће кориснику дозволити да копира или користи жељени документ. У зависности од врсте материјала, систем ће некад захтевати од корисника да прво преузме документ на свој рачунар, а онда га отвори уз помоћ неког софтвера какав је нпр. *Microsoft Excel*. Нека документа моћи ће да користи директно преко интернет претраживача користећи *Adobe Reader*.

Функција заштите дигиталног материјала је свакако веома важна функција институционалног репозиторијума.

4. Србија

Докторске дисертације без дилеме представљају значајан извор информација било ком истраживачу, ако не и најзначајнији. Најбогију збирку докторских дисертација у папирном облику (око 23.000) можете наћи у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду која је иначе и депозитна библиотека за докторске радове⁸. У Србији се докторске дисертације након промоције и верификовања докторске титуле предају на трајно чување универзитетским библиотекама матичних универзитета. Према закону о ауторском и сродним правима докторске дисертације спадају у необјављена ауторска дела те сва права припадају аутору. Дисертације се могу користити само у читаоници, не могу се износити из библиотеке нити слати у међубиблиотечку позајмицу. Сваки корисник приликом попуњавања реверса за коришћење дисертације попуњава и изјаву којом се изјашњава да је дисертацију користио за личне потребе и да ће коректно цитирати податке из дисертације уколико их буде користио у писању неког свог будућег рада.

Велики број универзитета у свету прикупља дигиталне верзије докторских дисертација које се чувају у дигиталним репозиторијумима универзитетских библиотека. Приликом предаје дисертације аутор потписује изјаву о свом ауторском праву којом се изјашњава да ли жели да његова дисертација буде доступна онлајн свима у свету или само преко интранета универзитета.

4.1. Дигитални репозиторијум универзитета у београду

Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду омогућиће да се резултати креативног рада целог Универзитета систематски похрањују, трајно чувају и путем вишејезичких метаподатака учине приступачним светској

⁸ http://www.unilib.bg.ac.rs/edukacija/Tekst_zakurs_zadoktorante_2010.pdf [20.12.2012.]

јавности. Успостављање репозиторијума биће остварено у оквиру Темпус пројекта 2010–2011. „Нови библиотечки сервиси на универзитетима Запад-ног Балкана“, чији је носилац Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, чланица Универзитета у Београду.

Дигитални репозиторијум омогућава:

- а. Депоновање, трајно архивирање и коришћење докторских, мастер, дипломских радова као и других публикованих и непубликованих радова, уз потпуно поштовање ауторских права;
- б. Похрањивање слика, тонских докумената, видео записа, линкова;
- в. Различите опције претраживања које омогућавају да PHAIDRA постане портал Универзитета;
- г. Циљани приступ објектима;
- д. Повезивање објеката у колекцију са јединственим линком за лако слање;
- ђ. Обликовање корисничких група намењених тимском раду;
- е. Повезивање PHAIDRA-е са постојећим електронским каталогом и сродним научним сервисима на Универзитету;
- ж. Додељивање трајних идентификатора који омогућавају цитирање објеката;
- з. Право на измену и допуну метаподатака али без права мењања или уклањања објеката;
- и. Похрањивање објеката без ограничења приступа, уколико то аутор жели, али и похрањивање објеката којима могу приступати само одређене групе корисника;
- ј. Неограничен приступ свим метаподацима;
- к. Заштиту ауторских права избором одређене лиценце чији је обавезујући текст уграђен у систем.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ предложила је усвајање Правилника о докторским дисертацијама, који би омогућио прикупљање, похрањивање и коришћење докторских дисертација уз поштовање ауторских права. У даљем тексту следи део Правилника који се односи на Репозиторијум докторских дисертација:

ПРАВИЛНИК О ДОКТОРСКИМ СТУДИЈАМА

У РЕПОЗИТОРИЈУМ ОДБРАЊЕНИХ ДОКТОРСКИХ ДИСЕРТАЦИЈА⁹

Члан 30.

Кандидат Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ предаје један укоричен штампани извод докторске дисертације, као и идентичну електронску верзију, истовремено са предајом докторске дисертације својој матичној факултетској служби.

⁹ Правилник о докторским дисертацијама усвојен на седници Сената Универзитета у Београду 14.12.2011.

У докторској тези се као обавезни саставни делови налазе и следеће потписане изјаве:

- *потписана изјава да су обе верзије, штампана и електронска, истоветне;*
- *потписана изјава о ауторству са којом се тврди да у докторској дисертацији нема делова којима се нарушавају ауторска права других особа;*
- *потписана лиценца којом се овлашћује Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ да дисертацију чува у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, те је учини доступном јавности, под условима дефинисаним лиценцом за коју се аутор одлучи.*

Упутства за израду штампане и електронске верзије, формулари изјава и понуђене лиценце дати су као прилог Правилнику о изради и одбрани докторске дисертације.

Овлашћени библиотекар Универзитетске библиотеке проверава примљену документацију и даје потврду кандидату.

Електронска верзија докторске дисертације се уноси у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду, а подаци о штампаном изводу у Електронски каталог COBISS. О потпуности и квалитету метаподатака докторске дисертације, брине Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ трајно чува штампану и електронску верзију докторских дисертација одбрањених на Универзитету.

Кандидат не може да приступи одбрани уколико матичном факултету није предао потврду о испуњеној обавези према Универзитетској библиотеци.

4.2. Шта је phaidra?

PHAIDRA (Permanent Hosting, Archiving and Indexing of Digital Resources and Assets) је систем за похрањивање, архивирање, индексирање и коришћење дигиталних објеката. Настао је на Универзитету у Бечу и наши партнери у Темпус пројекту понудили су да га инсталирају бесплатно као Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду. У Универзитетској библиотеци је већ инсталиран (у марту 2011.), а до краја 2012. године завршена је и инсталација на универзитетима у Нишу, Крагујевцу и на универзитетима Црне Горе. PHAIDRA пружа могућност наставницима и сарадницима универзитета да своје научне радове, публикације и друга документа сами унесу у систем где ће бити трајно архивирани.

Документа и објекти који се могу похрањивати у PHAIDRA-и су:

1. Дипломски, магистарски и докторски радови које факултетске и универзитетска библиотека трајно чувају као обавезни примерак – PDF документ;
2. Издавачка продукција Универзитета за коју не постоје ограничења коришћења на Интернету – PDF докуменат;
3. Саопштења на стручним скуповима Универзитета и саопштења универзитетских наставника и сарадника на другим скуповима, који не подлежу ограничењима – PDF докуменат;
4. Веб странице стручних скупова – HTML;
5. Наставна грађа;
6. Анотиране слике, тонски записи и друга мултимедијална грађа.

У складу са препорукама Европског савеза универзитета, препоручује се универзитетима да своје репозиторијуме за депоновање научних публикација и докумената организују без икаквих ограничења. Ограничења треба да буду имплементирана само у сегменту приступа документима.

Депоновање докумената почива на веб апликацијама намењеним искључиво овлашћеним корисницима (запосленима на универзитету, факултетима и у универзитетским установама, библиотекарима, студентима, регистрованим корисницима). За сваки депоновани докуменат (објекат) уносе се метаподаци. Сваки докуменат поседује свој јединствени идентификатор. Властник документа може сам да мења документ као и припадајуће метаподатке, док ауторизовани корисник може бити овлашћен да мења метаподатке само за одређене групе докумената. Документи се могу депоновати појединачно, један по један или у пакету више докумената. Саставни део репозиторијума је и програм за претраживање којим се могу претраживати метаподаци као и пуни текст.

Процес имплементације система PHAIDRA на Универзитету у Београду тј. у Универзитетској библиотеци текао је у три фазе.¹⁰ Прва фаза подразумевала је инсталацију сервера у УБСМ и тестирање апликације и њених перформанси, дијагностику техничких проблема и њихово решавање. У другој фази настојали смо да се прилагодимо систему тј. да систем који је настао на Универзитету у Бечу прилагодимо нашем Универзитету и нашој организационој шеми факултета. Трећа фаза подразумевала је дисеминацију информација. У овој фази радило се на превођењу туторијала и публикавању приручника, успостављању веб-сајта репозиторијума са основним сервисним информацијама корисним за његову употребу. Ова фаза нужно је подразумевала и презентације репозиторијума на конференцијама и упознавање академске и друге јавности са предностима које доноси успостављање Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду.

¹⁰ **Stolic, Dragana. 2012.** Establishing Digital Repositories at Western Balkan Universities: Implementation of PHAIDRA System, Educational Activity and Regional Cooperation <http://www.inforum.cz/proceedings/2012/25/> [26.01.2013.]

Важан сегмент промоције Дигиталног репозиторијума био је и едукација. Како систем PHAIDRA подразумева самоархивирање коју спроводи наставно особље и други запослени на Универзитету, тако је и едукација била саставни део у дисеминацији информација. Почетна идеја била је да прво информишемо и упознамо колеге из факултетских библиотека са могућностима и предностима овог система а потом и да их едукујемо за унос објеката у репозиторијум. Будући да су факултетске библиотеке саставни део наставног процеса на Универзитету оне су и те како важне за дисеминацију научних информација. Узајамном сарадњом Универзитетске библиотеке као централне библиотеке Универзитета и факултетских библиотека могуће је остварити блиску сарадњу са академским особљем и на тај начин сазнати које су њихове потребе и која су њихова очекивања од Дигиталног репозиторијума. Током новембра и децембра одржано је неколико радионица које је похађало преко 60 факултетских библиотекара. На тим радионицама упознавали смо их са системом PHAIDRA, презентовали им могућности и предности архивирања и самоархивирања научне продукције академске популације. Колеге библиотекаре смо упознали са основним информацијама о ауторском праву и заштити докумената и заједно са њима уносили објекте у репозиторијум. Након ових радионица одржане су још две радионице почетком 2012. године за универзитетске професоре. У почетку су унос докторских дисертација радили само библиотекари у УБСМ и УБ Крагујевац и Ниш. Касније су нам се придружиле колеге из Црне Горе и Босне и Херцеговине. Сама процедура је доста успорена и пуњење репозиторијума тече врло споро. Првобитна идеја била је да осим докторских дисертација у репозиторијум буду похрањени и радови запослених на Универзитету. Очекујемо боље резултате до краја године и у наредној. Ми се надамо да ће током времена заживети дигитални репозиторијум и у нашој академској средини, и да ће га сви користити са лакоћом и без потешкоћа.

У оквиру Дигиталног репозиторијума PHAIDRA инсталиран је подсистем Е-тезе који нам омогућава претраживање и преузимање докторских дисертација у узајамној и локалној бази података. Локални и узајамни репозиторијум саставни су део Дигиталног репозиторијума PHAIDRA у коме се архивирају научни стручни радови наставника и сарадника Универзитета у Београду, Универзитета у Нишу и Универзитета у Крагујевцу. Универзитетски Репозиторијум се залаже за поштовање ауторских права и у складу са том политиком архивира само оне докторске дисертације које садрже потписане изјаве кандидата/докторанда којима се овлашћује Универзитетска библиотека да у свој дигитални репозиторијум унесе дисертацију под одређеним лиценцим условима. Дисертације се могу претраживати на два начина или преко система Е-тезе или у оквиру универзитетског репозиторијума PHAIDRA. Претраживање је могуће истовремено кроз сва три репозиторијума. Систему „Е-тезе“ Универзитета у Београду можете приступити на адреси: <http://eteze.bg.ac.rs/>

Процедура уноса електронских докторских дисертација у репозиторијум почиње обрадом (каталогизацијом, предметизацијом и класификацијом) штампаних дисертација у систему COBISS. Након тога се подаци о дисертацији аутоматски преносе у апликацију „Е-тезе“ у којој се врши и учитавање електронске дисертације у .pdf формату и поправка метаподатака. У овој фази рада докторске дисертације добијају трајни линк, након тога следи у систему PHAIDRA провера свих података.

Током рада суочавамо се са неколико проблема који нас успоравају приликом уноса докторских дисертација у репозиторијум. Осим техничких проблема који се углавном односе на проблеме за .pdf формат дисертације (нпр. изјаве докторанада скениране су одвојено од дисертације, или су непотписане, некад и недостају, празан диск који нема нарезану дисертацију...) постоје и неусклађености система COBISS и апликације „Е-тезе“ (неадекватна мапираност поља па се не могу лако пренети сви подаци, већ се неки морају додатно уписивати а неки брисати), као и неусаглашености апликације „Е-тезе“ и система PHAIDRA (процес преношења података није до краја аутоматизован па се ручно уносе подаци који су већ унети у апликацију „Е-тезе“ и ручно се уносе поправки).

Додатни проблеми односе се и на то што апликација „Е-тезе“ нема засебно поље у које се уноси датум одбране дисертације. Ово онемогућава директну размену података о докторским дисертацијама са великим међународним системима какав је нпр. DART. Из тог разлога у DOI Србија записи морају ручно да се припремају да би се омогућила међународна размена података.

Универзитетска библиотека у Нишу унос у репозиторијум ради на један специфичан начин. Библиотекари уносе део фонда УБ Ниш а избор грађе врши се у складу са набавном политиком куће и то тако да им је примарни циљ унос научне продукције Универзитета у Нишу као и дела других аутора уколико су проценили да имају научну, стручну, историјску, уметничку или неку другу вредност. Објекте похрањују искључиво запослени у библиотеци уз претходно потписану изјаву сагласности аутора. У *Phaidra* је похрањено око 350 објеката, што је мали број али првенствено се запослени фокусирају на уједначени квалитет уноса похрањених записа. Тренутно се учитавају и похрањују чланци објављени у зборницима радова „Ниш и Византија“ (поводом обележавања 1700 година Миланског едикта). У плану је похрањивање докторских дисертација одмах по инсталирању апликације е-теза.

Закључак

Изградња, функционисање и одржавање институционалних репозиторијума сигурно је на листи приоритета неопходних за организовање и спровођење образовног и научног рада у академској заједници. Брзо и једноставно приступање електронским документима повећава размену информација међу учесницима научног и наставног процеса. Размена информација као услов за квалитетно и ефикасно учење и научни рад, изградња дигиталног репозиторијума постају саставни део општег процеса модернизације универзитета у региону. Циљ овог пројекта је да репозиторијуме и сервисе за управљање и коришћење репозиторијума повежу преко метаподатака са интегрисаним библиотечким системом и библиографијама научних радника

у Е-CRIS системима. С друге стране, систем за претраживање репозиторијума треба да функционише као општи претраживач дистрибуираних репозиторијума за све кориснике академских библиотечко-информационих система.

Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду намењен је трајном архивирању универзитетских публикација и полупубликација и подршка је депозитној функцији академских библиотечких система, и има веома значајну улогу у дисеминацији научних информација и повећању видљивости научних садржаја у целокупној академској популацији.

Литература

- Brzulović Stanisavljević, T. (2011). Značaj institucionalnih repozitorijuma za diseminaciju naučnih informacija, *Bosniaca*, 16/2011., str. 29–34
- Брзуловић Станисављевић. Т. (2012). Заштита ауторских права у институционалним репозиторијумима. 11. међународна научна конференција „Дигитализација културне и научне баштине, универзитетски репозиторијуми и учење на даљину“, Филолошки факултет, 29.09– 01.10.2011., стр. 258–269.
- Брзуловић Станисављевић, Т. (2009). Korišćenje Creative Commons u Srbiji. *Библиотекар*, год. LI, св. 1–4, str. 105–116.
- Crow, R. (2002). *The Case for Institutional Repositories: A SPARC Position Paper*. Доступно на: http://www.arl.org/sparc/bm~doc/ir_final_release_102.pdf [13.11.2012.]
- Hokner, M. and P. Budroni. (2011). PHAIDRA – a Repository Project of the University of Vienna. *Infotheca*, 12(1), 23–33.
- Johnson, R. K. (2002). Institucional Repositories:partnering with faculty to enhance scholarly communication. *D-Lib Magazine*, Vol. 8, no 11. Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/november02/johnson/11johnson.html> [20. 12. 2012.]
- Mazic, B. (2012). Mreža digitalnih repozitorijuma na univerzitetima zapadnog Balkana kao okosnica međuuniverzitetske saradnje u regiji. 11. međunarodna naučna konferencija „Digitalizacija kulturne i naučne baštine, univerzitetski repozitorijumi i učenje na daljinu“, Filološki fakultet, 29.09 – 01.10.2011., str. 179–180.
- Novi bibliotečki servisi na univerzitetima zapadnog Balkana. Dostupno na: http://westbulnet.com/AmplioCMS2/public/EnterPublic.cms2?langId=74&request_locale=sr_CS [20. 04. 2012]
- PHAIDRA – Digitalni repozitorijum univerziteta u Beogradu. Dostupno na: <https://phaidrabg.bg.ac.rs/> [20. 04. 2012]
- PHAIDRA. Dostupno na: <http://www.phaidra.org/> [20. 04. 2012]
- Service pages of the Digital repository of the University of Belgrade. Dostupno na: http://servis.phaidrabg.rs/AmplioCMS2/public/EnterPublic.cms2?langId=103&requestocale=sr_CS [20. 04. 2012]
- Stolić, D. (2012). *Establishing Digital Repositories at Western Balkan Universities: Implementation of PHAIDRA System, Educational Activity and Regional Cooperation* Dostupno na: <http://www.inforum.cz/proceedings/2012/25/>

Текст за курс за докторанте. Доступно на: http://www.unilib.bg.ac.rs/edukacija/Tekst_za_kurs_za_doktorante_2010.pdf

Weitzman, J. B. and L. Lessig. (2004). *Open Access and Creative Common Sense*. Open Access Now

Tatjana Brzulović Stanisavljević

DISSEMINATION OF SCIENTIFIC INFORMATION AND INSTITUTIONAL REPOSITORIES

Summary: Academic libraries play a leading role in establishing institutional repositories. The contents of repositories may differ, from articles, books, across master up to doctoral theses. In my work I will try to explain the importance of institutional repositories their contribution to the development and dissemination of scientific information. Author will talk about the plans of our county which will within the Tempus Project the New University Library System in the Western Balkans establish a repository of doctoral theses and works of the professors from Belgrade, Nish and Kragujevac University. The existence of the repository facilitates browsing, finding and sharing information within academic population. Repositories of electronic theses are also indicators of scientific production of particular social community which may have positive influence on its visibility and popularization in the general public. As well, potentially they can be an instrument used as basis for evaluation of scientific work and production at the University, which further on helps in preparation of documentation for the assessment of scientific endeavor (advancement, election, re-election).

Key words: institutional repositories, academic libraries, doctoral thesis, scientific information, dissemination of scientific information